

СЕКЦІЯ «ЖУРНАЛІСТИКА»

УДК 007: 304: 070

Волинець Г.М.¹

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВА КАРИКАТУРА: СУЧАСНІ ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Одним із ефектних жанрів зображальної журналістики є карикатура. Цей жанр не є абсолютно вивченим явищем у науковій літературі ні мистецтвознавцями, ні теоретиками журналістики. Більше двох століть пройшло з моменту появи перших карикатур на сторінках видань, а систематизація та вивчення цього унікального за своєю суттю елемента друку ще не завершилася в нашій країні. У карикатурі застосовуються різноманітні прийоми візуалізації (яка є ефективним засобом комунікації, оскільки дозволяє замкнути великі масиви інформації у лаконічну зрозумілу форму).

Як визначають вчені, карикатура – це твір або окремий художній образ, у якому в гумористичній або сатиричній формі перебільшуються характерні особливості як в окремої людини, так і у суспільства або явища з метою їх осміяння або звеличування.

Соціально-побутова карикатура – це найбільш поширений на сьогодні в пресі вид сатиричного малюнка. Діапазон тем, з якими він звертається до читачів, вкрай широкий: це можуть бути проблеми бідності, рівня життя, екології тощо. Соціально-побутова карикатура завжди загострена виданням під поточну подію, явище (інформаційний привід) і розкриває коло актуальних проблем, характерних для певних соціальних груп (чиновників, інтелігенції, військових, спортсменів та ін.) в конкретному часовому інтервалі. Іноді соціально-побутова карикатура розкриває на малюнках проблеми, пов'язані не з соціальними типами, а з явищами в суспільстві: алкоголізм, проституцією, наркотичною залежністю, безробіттям, правопорушеннями та ін. Типовим прикладом соціально-побутової карикатури сьогодні можна вважати і класичні сатиричні малюнки, і меми.

Соціально-побутова карикатура – «це спосіб художньої типізації, використання засобів шаржу і гротеску для цілеспрямованого перебільшення і підкреслення негативних сторін життєвих явищ або осіб; у карикатурі сатира і гумор служать для критики, викриття, осміяння яких-небудь соціальних, суспільно-політичних, побутових явищ. У широкому сенсі слова під карикатурою розуміють всяке зображення, де свідомо створюється

комічний ефект, з'єднуються реальне і фантастичне, перебільшуються і загострюються характерні риси фігури, особи, костюма, манери поведінки людей, змінюються співвідношення їх з навколишнім середовищем, використовуються несподівані зіставлення і уподібнення» [2]. За словами М. Філатової, «характерна специфіка карикатури як жанру полягає в поєднанні зображальних засобів і словесних реплік персонажів. Домінантою карикатури є комізм» [3].

Пізнавати суспільство можна по-різному: вивчаючи соціальні інститути, системи ідей, способи виробництва, форми мистецтва, ситуації повсякденного взаємодії тощо. Досвід, повсякденні повідомлення засобів масової комунікації і окремі соціологічні дослідження свідчать, що сучасне суспільство насичено соціальними проблемами значно більшою мірою, ніж суспільство п'ятнадцятирічної давності. Бідність, безробіття, злочинність, корупція, наркоманія, поширення ВІЛ-інфекції, загроза техногенним катастрофам – це зовсім неповний перелік тих явищ, що викликають серед населення тривогу й страх [1], а тому окремі аспекти цих зловбодених тем мистецтво відображаються і в карикатурах.

Класифікувати соціальні проблеми можна за різними ознаками, зокрема: економічні, демографічні, продовольчі тощо. Одні з них мають загальносвітове значення, інші виникають тільки в деяких країнах. Розділити проблеми можна на такі групи:

1) проблеми, що виникають в процесі впливу людини на природу. До них можна віднести забруднення світового океану, виснаження земельних ресурсів, екологічні катастрофи і т.д.

2) проблеми, поява яких пов'язана з системою суспільного устрою (інакше кажучи – із взаємодією людини з суспільством). Це такі питання, як охорона здоров'я, економіка, класову нерівність, безробіття і безліч інших.

3) інтерсоціальні проблеми – проблеми, що виникають між державами або етносами, об'єднаними загальними інтересами або ідеєю. До цієї категорії можна віднести проблему локальних військових конфліктів та економіки малорозвинених країн.

Крім участі у вирішенні проблем планетарного масштабу, уряд будь-якої держави має вирішувати і внутрішні соціальні проблеми, які у кожній країні свої. До основних соціальних проблем сучасної України належать такі, як: бідність основної маси населення і соціальна нерівність; алкоголізація і поширення наркоманії різних типів; безробіття; проблема зменшення працездатного населення; проблема корумпованості влади і чиновників тощо. Оскільки карикатура відзначається актуальністю і зловбоденістю, то з одного боку, вона швидко застаріває, а з іншого – чутливо реагує на сучасні зміни. Сьогодні з'явилися нові виклики, як-от пандемія, а саме пов'язані із нею нові суспільні трансформації. Усі страхи,

суспільні міфи й наративи почали тиражуватись і в карикатурах, і в мемах (останні наразі становлять серйозну конкуренцію сатиричним малюнкам; причини й передумови цих процесів та явищ потребують уваги науковців і будуть висвітлені у наших подальших роботах). Адже, за словами дослідників, «образна система карикатури несе в собі відбиток національної колективної свідомості», незважаючи на те, що у сатиричних малюнках завжди відображена авторська точка зору [3].

Отже, соціально-побутовою називають таку карикатуру, в якій порушуються проблеми бідності, рівня життя, екології, здоров'я, сімейні проблеми тощо. Соціально-побутова карикатура завжди загострена виданням під поточну подію, явище (інформаційний привід) і розкриває коло актуальних проблем, характерних для певних соціальних груп (чиновників, інтелігенції, військових, спортсменів та ін.). Типовим прикладом соціально-побутової карикатури сьогодні можна вважати не лише класичні сатиричні малюнки, але й меми та сатиричні фотоколажі. Ці новітні гумористично-сатиричні форми потребують подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дымова И. Детская и подростковая проблематика. *Вестник Оренбургского государственного университета*. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/detskaya-i-podrostkovaya-problematika-v-orenburgskih-pechatnyh-sredstvah-massovoy-informatsii>

2. Карикатура. *Vseslova* : онлайн-словник. URL: <http://vseslova.com.ua/word>

3. Філатова М. Англійська та французька політична карикатура кінця XVIII – початку XIX ст.: сюжетні та художньо-стилістичні особливості (за матеріалами колекції Харківського художнього музею): дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.05 / Харківська державна академія дизайну і мистецтв, Львівська національна академія мистецтв, Львів, 2019. 250 с. URL: <https://lnam.edu.ua/files/Academy/nauka/specrada/Dusertacii/2019/Filatovdis.pdf>

УДК 007 : 304 : 070

Тонкіх І.Ю.¹

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛОНГРІДІВ В ІНТЕРНЕТ-МЕДІА

Останнім часом в інтернет-медіа зростає популярність «журналістики довгих форм», що засвідчує широке використання формату лонгрідів. Починаючи з 2014 г., на сайтах українських інтернет-видань з'являється